

Юрій Ганжуров

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ, АБО ЯКУ КРАЇНУ МИ БУДУЄМО

Розкриваються основні комунікаційні складові еволюції процесу державотворення в Україні: формування ментальності, структуризація історичної пам'яті, актуалізація соціальної справедливості на основі гармонізації правовідносин у суспільстві.

Ключові слова: державотворення, нація, ментальність, історична пам'ять, верховенство права. *Yury Ganjurov. Ukraine in the context of basic state-building communications (or what state do we build).*

The main communication components of the state building's process evolution in Ukraine are being disclosed: mentality forming, historical memory structuring, social justice actualization on the basis of legal relationship harmonization in the society.

Keywords: state building, nation, mentality, historical memory, supremacy of law.

Інформаційне суспільство нинішньої доби актуалізує проблему адаптації людини до сучасних форматів операційно-функціонального механізму усіх комунікативних систем, які вже стали гармонійною складовою інтелектуальної еволюції суспільства на шляху державотворення. Те, що ми називаємо новітніми технологіями в інформаційній сфері, стає помітною руйнівною силою в галузі формування уявлень, а згодом й знань у такій важливій сфері людського буття як суспільно-політичні відносини в Україні.

Дійсно, «...історія розпадається на окремі сюжети, соціум індивідуалізується. Цей процес відбувається у контексті комунікативного суспільства, що глобалізується. Тому наш громадянин самоідентифікується вже не в конкретному моменті на шкалі історичного часу, а у всьому соціокультурному просторі», – як зазначають В. Смолій та Ю. Левенець [1]. Природно, що для ресурсів історичної

хронології наш двадцятирічний досвід державотворення може розглядатися переважно в контексті історичних аналогій за допомогою методу порівняльного аналізу, оскільки сам перебіг подій у політичному житті сучасної України набув ознак формації, котра формує прийнятну геополітичну сферу державотворення, вмотивовані напрями політики, зокрема соціально-економічної, а головне – має за мету соціально-психологічну мотивацію громадян України.

На сучасному історичному етапі мусимо визнати, що в кращому випадку така перспектива очікує нас у недалекому майбутньому, проте до неї треба дістатися. Для цього важливо передовсім усвідомити надумані (штучні) та реальні (життєздатні) засади української державності, а точніше – комунікацію процесу державотворення. Потреба аналізу й систематизації політичних складових української державності та становлення сучасної політичної нації стала вже настільки злободенною, що практично будь-який виступ серйозних аналітиків або державних діячів порушує відповідне коло проблем. Водночас той відрив чи, можливо, повільне подолання інформаційно-аналітичних прогалів між теорією державотворення, історичним досвідом і сучасною практикою призвів до того, що рекомендації політичної науки в цьому напрямі залишилися академічно-теоретичною категорією.

Це у свою чергу призводить до зберігання старих та утворення нових складних парканів на шляху державотворення України. Прикладом неадекватного сприйняття теоретичних напрацювань за останні кілька років стало доволі поширене використання терміна «національна безпека», котрий часто-густо недоречно почав з'являтися і в аналітичних довідках, і в нормативних документах. Значення цього терміна залишається в переважних випадках настільки розпливчастим, що не дозволяє доводити його до прогнозних оцінок або практичних рекомендацій. Водночас, як з'ясувалося, це свого часу аж ніяк не заважало вищим державним посадовцям України «помаранчевої» доби звинувачувати, причому в ганебно-публічних формах, одне одного у «зраді держави та загрозі національній безпеці». Залишається актуальною також проблема чіткої

артикуляції поняття «політична нація», без якого будь-яка політична теорія державотворення стає вразливою та втрачає прогностичну перспективу. Спроба підмінити термін «нація» спрощеним трактуванням поняття «етнос» чи ототожнити проблему формування політичної нації з функціональними проблемами громадянського суспільства суттєво зменшує можливості творчого пошуку та призводить до використання догматичної теорії державного будівництва. Має рацію О. Дергачов, чий слова, на нашу думку, повністю кореспондуються із потребами еволюціонування державотворчої теорії: «Прагнення до демократичного національного консенсусу не може мати нічого спільного з уніфікацією, обмеженням політичного і культурного плюралізму. Навпаки, міцний консенсус можливий лише на основі гармонійної взаємодії різних сил і течій, балансу того спільного, що їх поєднує і становить основу загальнонаціонального, державного і особистого, що відображає специфічні інтереси окремих верств громадян. Така складна соціально-політична конструкція в Україні поки що не може бути створена» [2].

А, власне, на якій підставі зроблений такий невтішний для перспектив українського державотворення висновок? Вбачається доречним з-поміж численних «пояснень» виокремити принаймні три, можливо, навіть до повної міри знакові обставини чи причини уповільненої ходи української формації. Перша, відома до банальностей, проте кон'юнктурно затерта. Це те, що ми охоче називаємо українською ментальністю й охоче перекладаємо на неї наші історичні негаразди. На нашу думку, ця обставина все ж таки значною мірою є категорією емоційною.

У зв'язку з цим мусимо згадати експресивні слова видатного українця С. Єфремова до своїх братів: «Така нація» – тільки й лишається проказати улюблені слова С. Х. Чикаленка... Так, не доросли ми ще до того, щоб шанувати і берегти свої установи» [3]. Ясно, що готовність до самокритики це не ознака слабкості, а, навпаки й передовсім, – сили та здатності до адекватних конкретно історичній ситуації оцінок. Проте й узагальнення тут видаються художньо-образними, доволі умовними. Проте й пи-

тання, звичайно, залишаються. Вони мають свої відповіді, пояснення, що складають зміст відповідних дискусій. Друга причина нинішнього державотворчого роздоріжжя полягає в геополітичному розташуванні українських земель. Багато у чому сакральний шлях «із варягів у греки» заклав історичні підвалини різноманітних модифікацій політичного устрою на українських теренах – їх перелік є в будь-якому підручнику з історії України. І в даному разі кількість владарювань в Україні залишила у спадок якісну невизначеність, державотворчу імпровізацію, ідеологічні суперечності та запозичені, привнесені ментальності, що часом мають конфліктний характер.

Нині, в принципі, ця проблема сфокусована на сході та заході. Відповідаючи на питання: що на даний момент заважає розвитку співробітництва між Україною та РФ, – М. Попович зауважив, що «цьому заважає позиція Російської Федерації, оскільки позиція РФ полягає в тому, що вона розглядає Україну як сферу свого впливу... Доти, доки така позиція домінуватиме в стратегії Російської Федерації, звичайно, будуть можливі різні зіткнення» [4]. Звичайно, такі оцінки непоодинокі, вони мають своїх прихильників та однодумців. Проте не ускладнює правомірність, а головне – перспективи руху України в напрямі, що дістав назву євроінтеграції. Але чи є такі перспективи реальними?

Що нині відбувається в ЄС: «Заговорити проблему не вдасться. Борги – то залишаються. А разом із ними увесь набір трагічної ситуації в країні – неконкурентна економіка, відсутність реальних реформ, непомірно роздмуханий держ-апарат. Але головне – корумпована політична еліта» [5].

Звичайно, йдеться не про Україну. Адже вона не входить до економічного європейського співтовариства. Такий діагноз поставлений Греції. А чи є ще якась принципова різниця між такими країнами? І чи потрібна ще одна подібна Греція ЄС? Відповідь, вважаємо, однозначна. Можливо, сама доля окреслює для України статус позаблокової держави. Думаємо, що в плані визначення оптимальної моделі державотворчого розвитку це ліпше, аніж будь-які пристосування, що неминучі в разі інтеграційних процесів.

Отже, коли обговорювати проблему блоковості-позаблоковості як суто теоретичну, не беручи до уваги весь спектр суміжних з нею питань, зокрема, стан міжнародної ситуації, тенденції її розвитку, історичний досвід країни тощо, то з огляду на імперативи новітньої доби з характерним для неї акцентом на відмову від ліній поділу європейського та світового простору, партнерство, кооперативність, позаблоковість виглядатиме, мабуть, привабливіше. Так вважає Л. Губерський, підкреслюючи водночас, що елементарно простого й однозначного рішення проблеми блоковості-позаблоковості для сучасної України не передбачає [6].

Водночас для перспектив створення сприятливих умов для реалізації та наповнення актуальним змістом каналів звичаєво-традиційної комунікації Україна має дистанціюватися від зовнішніх впливів настільки, наскільки їй це необхідно для відновлення самодостатньої та національно свідомої еліти, котра матиме свої цінності, що кореспондуватимуться з інтересами держави. Адже сьогодні наші елітарні прошарки заангажовані різновекторністю настільки, що їхнє політичне мовлення дедалі частіше поглинається неукраїнською артикуляцією. Нашій державі нині конче потрібне самозастереження, своєрідне занурення в сакрально-асоціативні підвалини історії нашої держави та сформувати інформаційний ресурс національної пам'яті.

У зв'язку з цим, необхідно вирізняти уявлення про групове минуле від групових уявлень про минуле, що складатимуть тезаурус історичної пам'яті.

Під груповим минулим ми розуміємо події чи соціальні дії, в яких брали участь члени певної групи. Сюди ж відносяться події, що безпосередньо вплинули на становище групи та її членів. Також групове минуле є важливим елементом групової ідентифікації. Водночас тенденція в еволюції групового минулого, яку ми називаємо групові уявлення про минуле, вимальовує відмінну якість у формуванні національної пам'яті. Йдеться про результати оцінювання, що виникають в процесі порівняння минулого різних груп, які впливають із групового уявлення однієї групи про іншу. Більше того, таке групове уявлення про

минуле може структуруватися за ціннісними орієнтаціями людей різних національностей, чії погляди на ті чи інші явища та процеси, в тому числі з минулого, частково співпадають або збігаються повністю. Отже, йдеться про існування такого бачення, яке може бути покладене в основу визначення сутності національної пам'яті в *широкому розумінні*. В зв'язку з цим заслуговує на увагу думка Л. Дробіжевої, яка зазначає, що «в сучасних умовах уніфікації етнічних культур поряд із неухильним скороченням етнодиференційованих ознак зростає роль спільності історичної долі як символу єдності народу» [7].

Українські перспективи становлення громадянського суспільства мають стати відчутнішими у разі структуризації національної пам'яті саме у форматі досвіду ідентифікації народу як політичної нації. Якщо «історію» ми використовуємо для визначення професійного наукового знання про минуле, то «національною пам'яттю» ми називаємо масове знання про минулу соціальну реальність та уявлення. Така пам'ять охоплює особистий, побутовий, подієвий та ін. досвіди, а також елементи професійного філософського, релігійного, ідеологічного та суспільно-наукового знань. Це пояснюється тим, що в системі формування історичних знань, яким власне і оперує історична пам'ять, функціонує механізм структурного перетворення носіїв подій, переважно вербальних, у комунікативній послідовності від «фактів подій» до «фактів знань». Різниця між ними полягає у тому, що перша група є породженням індивідуальної (біографічної), колективної (національної) пам'яті, що живить історичну науку, остання відповідним чином документує, оцінює, інтерпретує, класифікує факти-події, перетворюючи їх таким чином на факти-знання, і вводить їх до широкого інформаційного простору та наукового обігу.

На думку М. Соколової, історична пам'ять та історія перебувають ледь не в антонімічних категоріях. Вивчення історії спрямоване на найбільш точне (об'єктивне) уявлення минулого, часто на міждисциплінарному рівні ефективної методики. Натомість, усна традиція передачі інформації про минуле міфологічна. Вона характеризується тим,

що пам'ять зберігає та відтворює відомості про минуле на підставі уявлення, що породжене почуттями, викликаними сьогоденням. Адже спогади про минуле, як відомо, частогусто матеріалізуються через призму сьогодення [8].

У концентрованому форматі достатньо аргументованим вбачається класифікатор визначення понять, що його подає Л. Репіна: «Історична пам'ять розуміється як колективна пам'ять (тією мірою, якою вона вписується в історичну свідомість групи) чи як соціальна пам'ять (тією мірою, якою вона вписується в історичну свідомість суспільства), а в цілому – як сукупність донаукових, наукових, квазінаукових знань і масових уявлень про загальне минуле» [9].

Водночас сам індивід наполегливіше просуває складові власної біографічної історії до загальнонаціональної пам'яті. На цьому тлі показовими є видавничі проекти типу «Хто є хто в Україні», «Відомі історики (юристи, економісти, журналісти)» тощо. В даному випадку ми не розглядаємо коефіцієнт корисної дії подібних біографічних видань для збагачення державотворчих процесів України, він зрозумілий. З іншого боку, така тенденція свідчить про психологічну потребу конкретної особи стати безпосереднім фігурантом комунікативних дій у формуванні колективної пам'яті. Підвищена увага до історії життя індивіда з боку суспільства впливає на його уявлення про власне минуле. За таких умов він краще пам'ятає події свого життя та намагається співвимірювати інформацію, що опрацьовується в суспільстві. Процес формування уявлень про минуле на основі особистого досвіду є предметом досліджень також і соціальних психологів. Зокрема, А. Баддлі запропонував поділ біографічної пам'яті на процедурну, епізодичну та семантичну [10].

Процедурна пам'ять – початкова форма пам'яті, в якій зберігаються зв'язки між стимулами та відповідними реакціями. Епізодична пам'ять містить інформацію про події, що розгортаються в часі, та про зв'язок між цими подіями. Семантична пам'ять – систематизоване знання суб'єкта про вербальні символи, якими закодовані певні події. У цьому плані виокремлюється таке явище як «історизація»

біографічної пам'яті. Цей процес вимальовується у двох формах. По-перше, надання індивідом соціальної значущості автобіографічним подіям свого життя. По-друге, поєднання індивідуальної біографії із історично важливими подіями держави. У цьому плані показовими вбачаються доволі зухвалі спогади, пов'язані з відзначенням двадцятиріччя державної незалежності України. Гіперболізація індивідуальної пам'яті в контексті історичної може концентруватися на тлі окремих, вирішальних історичних подій і набувати деформованих рис. Деформованість зазначеної характеристики у даному разі не містить жодних мінорностей. Це явище є природним, оскільки віддзеркалює процес подолання дефіцитних рефлексій, котрі є дискомфортними для становлення історичної складової національної пам'яті. У цьому контексті доречним вбачається з'ясування сутності такого явища як «національна гордість». Вона має бути персоніфікована як історичними постатями, так і проілюстрована історичними подіями. Як перші складові цього процесу, так і другі неминуче потрапляють у систему конфлікту інтерпретацій. Рівень цього конфлікту, його антагоністичність індивідуальні і залежать від багатьох факторів: етнічних, релігійних, особистих (освітніх, вікових тощо), а також можуть бути результатом політичної експлуатації історичної пам'яті, що ми бачимо під час виборів в Україні.

Важливо зазначити, що власне українська національна пам'ять сучасного періоду суттєво гармонізована власною історією. Із небуття радянської історіографії виплили події, пов'язані з національними трагедіями: репресії, голодомори, цензурована правда та розстріляне відродження. На такому тлі доволі чітко вимальовуються тенденції до персоніфікації зазначених процесів, оскільки обсяг історичної пам'яті структурується пропорційно-протилежними ширмами інформації для порівняння та оцінки. Активізувалися соціологи. Громадянам пропонують взяти участь у різноманітних обговореннях з метою дати оцінку конкретним історичним персоналіям. Такі підходи до певної міри кореспондуються з тенденцією до подолання «білих плям» в історії. Проте усунення інформаційних лакун

власне в національній пам'яті має інший характер – він не тільки не тотожний інтенсивним інформаційним процесам, а може мати зворотний ефект.

Це залежить від джерел, асоціативних особливостей пам'яті, від природних чинників несприйняття інформації через фахову непідготовленість тощо. Рівень врахування цих обставин дослідниками переважно залишається невисокий. Так само доволі умовною є довіра до численних соціологічних опитувань, з метою визначити ставлення реципієнтів до конкретних носіїв – суб'єктів історичної пам'яті. І проблема полягає навіть не у втаємниченості формально-статистичних процедур, до яких можуть вдаватися соціологи-дослідники: композиція, опитування, рівень генеральної сукупності, критерії репрезентативності вибірки, експертні оцінки тощо. Ми вже звикли до категоричних і спрощених висновків щодо ставлення українців до історичної персоналістики. Через це перспективи гармонізації образу національної гордості перебувають у площині перетворення цілісних комунікативних сполук на гармонійні складові, коли моделювання узагальнених постатей, що є гордістю держави, здійснюється шляхом поєднання та подальшої сакралізації їх найкращих рис. Має рацію В. Солдатенко, який пише: «Якщо ж мова заходить про осягнення живого й творчого шляху непересічних особистостей, коли історія сплела їхні біографії, їхню діяльність у тугий вузол, заплутавши непрості, іноді вкрай нерівні стосунки, привівши в антагоністичні зіткнення характери, таланти, світоглядні й моральні орієнтації, дати ясні, чіткі, «прозорі» оцінки, котрі б задовольняли відразу всі «смаки», просто неможливо, нереально» [11]. У зазначеному контексті актуалізується питання про пошук джерел створення оптимальної моделі національної гордості українців. Передовсім найприйнятнішими вбачаються події з низьким рівнем агресії.

Звичайно, прагматична орієнтація національно-державницької історіографії визначає специфічні риси конкретного типу ідеологізованої історії, впливає на відбір діючих осіб (історичних акторів), історичних подій і їх періодизацію. Зрозуміло, головними «героями» національно-державницької історії стають особи, які сприяли становленню та

зміцненню державності, є символами її досягнень. При такому підході головними історичними персоналіями стають передовсім державні та політичні керманічі, діячі науки та культури, а також «народні герої». Так само вирішується доля подій. До основних об'єктів потрапляють ті, що відбивають важливі етапи становлення державності (боротьба за незалежність, національна революція тощо). За такою вибірковістю втрачається неперервність подій. У результаті виклад історії мовою національної пам'яті призводить до відомої «гри з часом»: хронологічні прогалини, пролонгація часу чи його стиснення. Таким чином, історія редагується сюжетами національної пам'яті за умови, звичайно, відповідного інформаційного супроводу та забезпечення з боку пануючого та зацікавленого суб'єкта ідеологічної комунікації. Зрозуміло, зазначену тезу не варто ототожнювати з класичними історичними дослідженнями за фаховою спеціалізацією, що обумовлена законами аргументативної періодизації. Йдеться про інше: регуляторна вибірковість, апеляція до сюжетів історичної пам'яті за межами хрестоматійного контексту – поширена практика діяльності як історичних альтернативщиків, так і замовників оціночних категорій у форматі політичної доцільності. В цій ситуації на перше місце виходить владний або навколорядний механізм формування суспільної думки. Звичайно, що навіть за умов ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства домінуючий суб'єкт політичної комунікації справляє політичний вплив на формування та формування історичної пам'яті, що вже є засобом державної політики. Ця обставина залишає за відповідними функціонерами право вибору на те, що ми називаємо векторністю політики пам'яті. У цьому контексті симптоматичним вбачається спостереження А. Дюкова: «Спроби переводити історичні події в контекст фінансових і територіальних претензій до сусідів абсолютно не припустимі так само, як і неприпустимі використання трагічних сторінок історії для розпалювання міждержавної та міжнаціональної ворожечі. І для того, щоб такого не сталося, крім політики

пам'яті має бути й політика забуття» [12]. На концепті «політика забуття», як її формує автор цитати, варто зупинитися докладніше. Звичайно, явища історичної амнезії характерні для національної пам'яті. Проте важливо розкрити та пояснити внутрішні психологічні чинники та визначальні, навіть на рівні підсвідомості, мотивації такого забуття. Можливо, витoki історичної амнезії в зазначеному контексті варто розглянути у двох напрямках. Перший – загальнонаціональний або, скажімо, природні причини згасання національної пам'яті, властиві всім народам. Другий – характерний для України процес формування національної пам'яті з урахуванням зазначених вище процесів утворення подієвих лакун.

Почасти можна погодитися із теоретичними постулатами відомих фахівців, котрі адаптують концепти психоаналізу до пояснення вищевказаних явищ з огляду на сумісність оціночних категорій окремого та загального в плані вивчення історичної амнезії. У цьому контексті діагностичним є твердження З. Фрейда, який припустив, що люди схильні відмовлятися від спогадів, пов'язаних із негативними емоціями, активно стримуючи потенційно загрозливі спогади» [13]. Щоправда, сучасний період історії України доводить правомірність актуалізації тези про відновлення в національній пам'яті тем забутих сюжетів, що «замовчувалися». Як відомо, час лікує. А чи є це твердження справедливим для загоєння ран, від яких потерпає сучасна історична свідомість? Вочевидь, що забуття у даному разі не містить терапевтичних властивостей щодо них. Проте й спекулятивні гіперболізації трагічних подій у контексті політичної кон'юнктури є не лишень неефективними, а й і до певної міри аморальними. У цьому контексті доречною вбачається думка Ф. Рудича: «Коли ж політична боротьба сприймається як зіткнення добра і зла, коли партія-переможниця прагне розпочати національну історію з «чистого аркуша», перегравши її, а переможені чекають свого часу, щоб повернути рух історії у зворотному напрямі, така протидія ...не може вважатися конструктивною» [14]. Відомо, що політична історія України насичена прикла-

дами трагічних протистоянь та інтервенцій, часто-густо оперує антагоністичними категоріями. І чим гострішими стають конфлікти інтерпретацій, тим наочнішою окреслюється проблема їх локалізації. Використання понять «примирнення», «злагоди», «розуміння» та інших варіацій вербального миротворчого дискурсу, незважаючи на всю наполегливість їхнього поширення в інформаційному просторі, сприймаються ціннісними підвалинами національної пам'яті хіба що в декларативній тональності. І чим активніше вони поширюються, тим гострішими стають зворотні рефлексії.

Безперечно, що унеможливлення рефлєкторних станів не бажано розглядати в контексті сумнозвісного цензурування сюжетів національної пам'яті. Доцільнішим вбачається форматування балансу ціннісних категорій. Наприклад, Т. Філінчук моделює трьохсотрічну «хронологію минувшини духовного та фізичного нищення українського народу». У даному разі кореляція кількості фактів у значному за часовим обсягом періоді може вважатися особливою, такою, що не поглинається законом достатньої підстави, що є хрестоматійною основою для переконливих висновків. Водночас не можна не врахувати потреби національної пам'яті у симетричному змісті – людина в кінцевому рахунку однаково втомлюється як від перемог, так і від поразок. І у відповідний спосіб утворює належний баланс, заповнюючи психологічні лакуни історичною міфологією. Цього вимагають закони гармонії, які забезпечують життєдіяльність нації. Аналізуючи тенденції відновлення структур національної пам'яті варто визнати, що загальний процес звернення до минулого виявляє себе в очікуванні ще не висловлених, проте реально існуючих у природі людського буття настроїв, відчуттів. Як зазначає О. Копиленко, «щоб упевнено крокувати у майбутнє, необхідно все-таки визначитися з нашим непередбачуваним минулим. Звичайно, вкрай цікаво знати, чи був насправді стародавній Київ центром «великого арійського пасма» або чи існувало міфічне золото Полуботка, проте, з погляду реального «народногосподарського» ефекту, найважливіше розібратися з тим, що майже кожен з нас носить у своїй

пам'яті...» [15]. У зв'язку із цим постає питання про можливі варіації матеріалізації фреймів, що зберігаються в пам'яті. Відомо: переважна більшість таких фреймів історично пов'язана із реально існуючими об'єктами, що відіграють роль комунікаторів асоціацій, матеріалізації спогадів тощо.

Таким чином, вимальовується зміст подальшої роботи над формуванням основи правової комунікації – третьої неодмінної умови державотворення. Звичаєве право заклало традиції нормотворення. Саме право є спільним знаменником, а також рушійною силою влади: законодавчої, виконавчої, судової. Комунікативний контроль і захист права одночасно складають філософію дій преси як четвертої гілки влади. Виголошене в хрестоматійних «Законах» правило загальної істини передвіщає неминучу загибель тієї держави, де закон не має сили та перебуває під будь-якою владою. «Там, де закон – господар над господарями, де вони його раби, мають бути усі блага, що може дарувати таким державам Бог» [16].

У сучасному суспільстві закон ототожнюється із благом. Інструментарій відновлення недосконалої суспільства та держави покладається на систему законодавства, яка створюється не народом як джерелом влади, а опосередковано, через представницькі інституції.

Таким чином, органічна держава підмінюється інструментально-фіктивною формацією, де соціальні ієрархії замінюються правовими, починає панувати бюрократія, котра захищена прийнятими та довільно інтерпретованими законами та системою пропаганди. Саме тому, коли більшість політичних партій заявляє про своє бажання внести чергові зміни до Основного Закону, стають зрозумілими витоки неспортивної боротьби на правовому полі [17].

Скажімо, в котрий раз Україна має жити в міжконституційному просторі. Адже визнання Конституційним Судом України такою, що суперечить Основному Закону, процедуру внесення змін до Конституції України (процедура – грудень 2004, рішення КС – вересень 2010), дало підстави стверджувати про відновлення дії Конституції

України, прийнятої 1996 р. Проте чи є в практиці правотворчої діяльності поняття «відновлення дії закону», тим більше, коли таке відновлення не здійснюється законодавцем? Має рацію О. Теплюк, який пише: «Очевидно, в такому разі вказівка органу конституційної юрисдикції стосовно того, що повинна діяти норма в редакції, яка існувала до внесення змін, є втручанням у компетенцію законодавчого органу, котрий самостійно має вирішити, яка саме редакція норми закону повинна діяти після того, як втратили чинність внесені ним зміни до цієї норми» [18].

У цьому контексті доречним є приклад застосування на практиці принципу «дозволено все, що не заборонено законом». З одного боку, цей принцип спрощується, з нього формується поширена формула «дозволено все, що не заборонено», яка відкидає одвічні істини про те, що не закон має всеохоплюючу силу заборони, а система суспільної моралі має не написані межі людського буття. З іншого боку, вищезазначена примітивна формула безкарності починає поширюватися і в апараті управління, котрий також знаходить для себе «незаборонені зони» та чинить наругу над суспільством. За таких умов правова складова українського державотворення не може бути продуктивною. Щоправда в суперечливих процесах вибіркового правосуддя, як це не дивно, може з'явитися шанс надання праву статусу реальної державотворчої сили. Має рацію В. Каспрук: «Власне, йдеться не лише про суд над Леонідом Кучмою... Йдеться про осудження всієї системи такої влади... Очевидно, що після «чорного десятиліття кучмізму» мільйони людей, «перемелені» морально та психологічно, вже не піддаються соціальній реалізації» [19].

До певної міри можна погодитись з автором цитати щодо руйнівної системи суспільних відносин, закладеної «кучмізмом», для процесів цивілізаційного державотворення в Україні. У цьому контексті симптоматичною вбачається думка П. Розенка, який констатує: «Парадокс, уряд рапортує про рекордно низькі показники інфляції, а дев'ять з десяти українців кажуть про протилежний стан справ» [20].

Отже, йдеться про усталену складову комунікативних деформацій між державною владою й суспільством. Різне бачення й розуміння однакових соціально-економічних явищ й процесів утворює інформаційний хаос, у якому панує диференційоване право, котре в кінцевому рахунку призводить до зухвалого цинізму безкарності «мажорів» і відповідного соціального обурення та найближчої перспективи протестної агресії. Щоправда порівняльний аналіз різновекторних рефлексій у правовому полі України дозволяє зробити прогноз щодо позитивних тенденцій у бік утворення та еволюції прецедентного права на тлі зовні однозначних конструкцій в площині політичної боротьби. Йдеться, зокрема, про резонансну справу колишнього керівника уряду Ю. Тимошенко. Ця історія має для України інші перспективи, відмінні від ситуації, коли «Європарламент та ряд інших міжнародних організацій вважають це політичним переслідуванням» [21].

Справа в тому, що застосування норм кримінального законодавства до колишніх високопосадовців створює для України та її громадян конче потрібне розуміння невідворотності покарання та усвідомлення неминучості відповідальності, коли діє закон і, згадаймо, право владарує над господарями, а не навпаки. Важливо, що викладені концепти, на нашу думку, набули активний інформаційний супровід у політичній комунікації, зокрема у діалогічних відносинах між владою, суспільством і політичною наукою.

Таким чином, зустрічний процес зближення теорії та практики українського державотворення має вимагати від науки застережень для політика, а від політика – здатності визнавати не залежні від його волі процеси, які потрібно поважати й враховувати. Отже, наука може дати практиці державотворення мову конструктивної комунікації. В цьому полягає перспектива еволюції Української держави.

---

1. Смолій В., Левенець Ю. Парадокси історичного пізнання // Україна: політична історія. XX – початок XXI ст. – К., 2007. – С. 14.

2. Дергачов О. «Помаранчева революція»: стан емократичного транзиту? // У кольорах «помаранчевої революції». – К., 2007. – С. 132.
3. Єфремов С.О. Щоденники, 1923–1929. – К., 1997. – С. 341.
4. Див.: Україна і Росія: момент істини: «круглий стіл» з провідними вітчизняними суспільствознавцями з приводу взаємин України і Російської Федерації. – К., 2008. – С. 14–15.
5. Загоруйко Ю. Жорстка допомога, але за спиною – Греція // Дзеркало тижня. – 2012. – № 7. – 22 лютого.
6. Див.: Україна і Росія: момент істини... – С. 81.
7. Цит. за: Савельєва І.М., Полетаєв А.В. Знання о прошлом: теория и история.: В 2 т. – СПб., 2006. – Т. 2. – С. 285.
8. Соколова М.В. Что такое историческая память // <http://pish.ru/articles/articles2008/142>.
9. Репина Л.П. Историческая память и современная историография // Новая и новейшая история. – 2004. – № 5. – С. 42.
10. Баддли А., Айзенк М., Андерсон М. Память / Пер. з англ. под ред. Т.Н. Резниковой. – СПб., 2011. – С. 194–195.
11. Солдатенко В.Ф. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. – К., 2007. – С. 4.
12. Дюков Александр. Ни одно общество в мире не может обойтись без своей «политики памяти» // http://www.historyfoundation.ru/media_item.php.
13. Див.: Мегили А. Историческая эпистемология / Пер. с англ. Кухарцевой М., Катаева В., Тимонина В. – М., 2007. – С. 21.
14. Рудич Ф. Політичний режим і народовладдя: методологічний контекст // Віче. – 2011. – № 18. – С. 22.
15. Копиленко О. По лінії всеукраїнських інтересів. – К., 2010. – С. 49.
16. Цит. за: Кольєв А.Н. Нация и государство. Теория консервативной реконструкции. – М., 2005. – С. 102–103.
17. Горлов А., Корольюк В. та ін. Еволюція влади. – К., 2008. – С. 141.
18. Теплюк М. Питання чинності законів в аспекті конституційної юрисдикції // Віче. – 2012. – № 4. – С. 27.
19. Каспрук В. Постпомаранчеві виклики української дійсності // У кольорах «помаранчевої революції»... – С. 41.
20. Розенко П. Процес чи результат: чому ідея проведення реформ в Україні дискредитована // Дзеркало тижня. – 2012. – № 5. – 11 лютого.
21. Див.: Гарань О. Тимошенко Ю.В. // Політична енциклопедія. – К., 2012. – С. 711.